COLOCVIU STRATEGIC

Nr.6
Iunie 2013

UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I"
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

TEORII ŞI MODELE EXPLICATIVE ALE CAUZELOR TERORISMULUI

Ioan ILUŢAN

Motivul pentru care apare şi se dezvoltă terorismul este una din cele mai dificile preocupări ale cercetărilor din acest domeniu. De asemenea, crearea unui profil al teroristului reprezintă o piedică majoră în cercetarea internaţională şi aceasta deoarece s-a constatat că teroriştii pot fi atât persoane needucate, cât şi persoane influente şi educate. Terorismul apare atât în ţări sărace, cât şi bogate, în lumea industrială modernă, dar şi în regiunile mai puţin dezvoltate, în timpul unei perioade de tranziţie sau dezvoltare sau înainte ori după astfel de procese, în state fost coloniste sau în cele dependente, în regimuri democratice consacrate sau în alte regimuri existente, şi această listă poate continua. Însă, în lucrarea de faţă, încercăm doar să evidenţiem gradul de diversitate a condiţiilor în care fenomenul terorismului poate să apară şi să se dezvolte.

Chiar dacă bărbaţii tineri reprezintă, de cele mai multe ori, grupul-ţintă de formare a organizaţiilor teroriste, acestea din urmă includ persoane de vârste şi sexe diferite, oferind organizaţiei o diversitate care face imposibilă încadrarea acesteia într-un model, pe baza acestor aspecte, la un nivel macro. Evident, această diversitate face dificilă generalizarea terorismului, iar natura dinamică a acestor condiţii face aproape imposibilă prezicerea unor aspecte a fenomenului în viitor. Probabil din acest motiv, după cum a observat Kegley, multe explicaţii contradictorii au fost lansate, dar niciunul nu a reuşit să se impună pe scară largă.

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 şi celelalte bombardamente ce au avut loc în Istanbul, Casablanca, Riyadh, Madrid, Londra, Mumbai sau în orice altă parte a lumii au intensificat preocupările specialiştilor cu privire la înţelegerea cauzelor care stau la baza acestor acţiuni. Subiectul este unul discutat, iar cauzele ce se atribuie acestor fenomene sunt explicate în termeni de creştere demografică, urbanizare rapidă, declin al autorităţilor tradiţionale, globalizare şi extindere a sărăciei. Fiind un subiect foarte vast, abordarea terorismului poate fi făcută din perspectiva religioasă, filosofică dar şi politică.

Existenţa acestor perspective poate face ca discuţia cu privire la cauzele terorismului să fie una nu foarte accesibilă. Discutarea cauzelor care au dus la apariţia unui anumit fenomen terorist este mult mai uşoară dacă fenomenul este tratat într-un context naţional, regional şi global, context care oferă o analiză mult mai comprehensivă fenomenului şi totodată un set mult mai complex de măsuri antiteroriste.

Înţelegerea lucrurilor într-o manieră foarte simplistă va duce la stabilirea unui set de măsuri anti-teroriste mai degrabă restrânse decât complexe, care de altfel nu ar reflecta natura pericolului terorist. Fiecare manifestare a teroriştilor trebuie înţeleasă în funcţie de contextul în care are loc, context care de multe ori influenţează anumiţi factori şi contribuie la înţelegerea unor fenomene particulare.

Obiectivul acestei abordări este acela de a oferi o imagine sistematică a acestor cauze, bazându-se pe revizuirea literaturii de specialitate existente. Din aceste considerente am hotărât să folosim tehnica patchworking, de asamblare a elementelor rezumative întâlnite în documentaţia revizuită într-un singur plan, astfel încât să ajungem în final la o idee fundamentală cu amprentă personală. Metoda de lucru constă în ana-liza documentelor a căror subiect se pliază pe obiectivele cercetării, acestea fiind tratate cu obiectivitate şi spirit critic în ideea de formulare, în cele din urmă, a unor opinii ce vor îngloba critica de specialitate cu propriile convingeri reprezentative pentru tema de faţă.

Atunci când analizăm cauzele terorismului, ne confruntăm cu câteva moduri diferite de a explica acest fenomen. De aceea, articolul subliniază o serie de teorii care explică, într-o manieră sau alta, cauzele terorismului. Pe de o parte, putem analiza fenomenul la nivel individual sau de grup din punct de vedere psihologic sau, dacă la nivelul teoriei socio-psihologice a terorismului, analiză prin care încercăm să redăm motivul pentru care indivizii decid să se alăture grupurilor teroriste sau de ce grupurile teroriste recurg la violenţă. Pe de altă parte, luând în calcul aspectul naţional şi societal, vom încerca să identificăm corelarea între caracteristicile istorice, culturale sau socio-politice ale societăţii şi ivirea terorismului.

1. Analiza psihologică

Probabil cele mai greu de îndeplinit sarcini în acest domeniu ar fi acelea de a identifica motivul pentru care indivizii se alătură unui grup terorist şi de ce continuă aceştia să rămână în acel grup. Cine sunt teroriştii? Există un profil al teroristului? Ce determină indivizii să recurgă la acte de terorism? De ce acţionează în acest mod? Care sunt mecanismele psihologice ale interacţiunii de grup? Acestea sunt întrebările la care această analiză psihologică ar trebui să răspundă. Analiza psihologică privind terorismul poate fi împărţită în două teorii principale: teoria psiho-patologică şi cea psiho-sociologică.

1.1 Teoria psiho-patologică

Presupunerea de bază a acestei teorii psiho-patologice a terorismului este faptul că un comportament nonviolent reprezintă norma acceptată şi că cei implicaţi în activităţi teroriste, sunt caracterizaţi aşadar de anormalitate. Pe seama studiilor comportamentale existente, mai mulţi cercetători psihologi susţin că au identificat o personalitate distinctă a teroristului.

Depravat, deranjat, rece şi calculat, pervers,exaltat de violenţă, psihotic, maniac, iraţional şi fanatic, sunt trăsăturile care predomină în formarea caracterului unui presupus terorist. Diagnosticarea teroriştilor ca fiind bolnavi psihic, şi înfăţişând terorismul ca o acţiune de violenţă sau alte explicaţii precum acestea, nu fac altceva decât să depolitizeze terorismul.

Explicaţiile psihopatologice au fost mult criticate, atât pentru separarea completă a terorismului de aspectele socio-economice şi politice dar, de asemenea, pe seama motivelor empirice. Cercetătorii nu au reuşit până în prezent să dea nicio explicaţie psihologică viabilă a personalităţii violente. Mai mulţi cercetători au ajuns însă la concluzia că *cea mai documentată generalizare este negativă; teroriştii nu prezintă niciun comportament psiho-patologic frapant*[1]. Crenshaw adaugă că cea mai importantă caracteristică a teroriştilor este dimpotrivă, normalitatea lor.

1.2. Teoria psiho-sociologică

În al doilea domeniu de cercetare a terorismului psihologic, concentra-rea pe caracteristicile şi mecanismele individuale sunt completate de recunoaştere influenţei mediului asupra comportamentului individului. Wilkinson susţine că teoriile terorismului ar trebui să se concentreze pe contextul social al ideologiilor şi credinţelor teroriştilor. El afirmă că cel mai puternic instrument pentru a înţelege terorismul este de a explora motivaţiile politice individuale ale teroriştilor, pe care să le pună în legătura cu anumite ide-ologii şi credinţe. El susţine că *este esenţial să se ţină seama de contextul politic, istoric, cultural şi de ideologia şi obiectivele grupurilor implicate*[2].

Crenshaw susţine că variabilele psihologice trebuie să fie integrate de factorii de mediu de pe diferite niveluri, în ideea de a ajunge la o teorie completă a cauzelor terorismului. Argumentul ei este că, deşi iniţial terorismul este o chestiune generată de motivaţii individuale şi percepţii legate de condiţiile sociale şi alegere deliberată este a individului de a se alătura unei grup terorist sau de a participa la acte de terorism şi de a continua implicarea în activităţi teroriste, fenomenul trebuie să fie studiat în raport cu contextul social în care apare motivaţia. Prin urmare, problema centrală este de a determina când şi în ce condiţii organizaţiile extremiste găsesc terorismul ca fiind util.

O teză foarte comună spune că decizia unui individ de a se angaja în acte de terorism este rezultatul eşecurilor altor încercări de influenţă, şi, prin urmare, *rezultatul unui proces de învăţare din experienţe proprii şi experienţa altora*[3]. Crenshaw susţine că entuziasmul terorismului reprezintă un punct suplimentar de influenţă în decizia de a îmbrăţişa terorismul sau nu. În loc să demonstreze faptul că opoziţia ilegală chiar este posibilă, ea susţine că un atac terorist de succes, sau fiorul redat de aceasta, poate inspira convinge-rea printre autorii lui că terorismul ar putea fi o scurtătură către revoluţie şi că poate acţiona ca un catalizator, nu substitut, pentru revolta de masă. O altă variantă a acestei teme este că decizia indivizilor de a se angaja în acte de terorism rezultă din „*funcţia utilă de stabilire a agendei*”[4] actelor de terorism, în special în această era a mass-mediei electronice moderne. În plus, aceşti indivizi de care vorbim percep adesea terorismul ca pe un multiplicator de forţă ce compensează slăbiciunea numerică.

1.2.1. Frustrarea

Explicaţia frustrării ca şi cauză a terorismului este o versiune a teoriei de cercetare psiho-sociologică. Legătura dintre frustrarea umană şi violenţa politică a fost recunoscută încă din cele mai vechi timpuri şi reprezintă punctul de plecare în teoria clasică a revoluţiei a lui Aristotel. Aceste teorii pun în legătură mobilizarea individuală de agresiune şi violenţa politică în circumstanţe sociale, economice şi politice.

Dollard este cel care afirmă pentru prima dată *că un comportament agresiv întotdeauna îşi găseşte originea în frustrare*[5]. Mai târziu, Galtung a susţinut că *situaţia cea mai probabilă să provoace un comportament agresiv este aceea în care indivizii se află într-o stare de dezechilibru*[6] în diverse dimensiuni sociopolitice de statut. Pe de altă parte, probabilitatea unui conflict este mai mare atunci când îmbunătăţirile, fie ele economice sau politice, duc la creşterea aşteptărilor individuale, pentru ca mai apoi să fie urmate de o deteriorare generală, reducând astfel capacitatea de a satisface nevoile şi aşteptările uzuale.

Mai multe studii sistematice ale explicaţiei acestui fenomen de frustrare au sprijinit ipoteticele relaţii dintre frustrare şi agresiune, atât la nivelul micro, cât şi la cel macro al societăţii umane.

Locotenent-colonelul Ioan ILUŢAN activează în cadrul Serviciului de Protecţie şi Pază şi este doctorand în Ştiinţe Militare şi Informaţii la Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”, Bucureşti.

1.2.2. Mass-media şi terorismul

Unii teoreticieni au conceptualizat fenomenul terorismului într-un cadru al teoriei comunicării simbolice, care imaginează terorismul precum un teatru, şi implicit ca un mediu de comunicare. Prin urmare, ca o acţiune simbolică, terorismul poate fi analizat la fel ca şi alte medii de comunicare ca fiind format din următoarele componente de bază: emiţător-teroriştii, receptor - ţintă, mesaj - bombardament, ambuscadă şi feed-back - reacţia grupului-ţintă. Mesajul terorist necesită o victimă, dar obiectivul sau destinatarul mesajului transmis poate să nu fie victima. În acest context, valurile terorismului pot fi explicate parţial prin dorinţa teroriştilor de a-şi garanta accesul facil la mass-media. O afirmaţie frecvent întâlnită în literatura de specialitate privind terorismul internaţional este faptul că introducerea noilor mijloace electronice media, a fost un factor crucial în facilitarea dezvoltării terorismului internaţional începând cu sfârşitul anilor `60. *Aceste inovaţii tehnologice au permis reporterilor să aducă în timp real evenimentele dramatice direct în casele a milioane de oameni*[7]. Crenshaw susţine că necesitatea recunoaşterii internaţionale încurajează activităţile teroriste transnaţionale să devină tot mai violente, distructive şi spectaculoase. Pe măsură ce audienţa creşte tot mai mult, fiind tot mai diversă, şi mai obişnuită cu terorismul, teroriştii trebuie să recurgă la acte extreme pentru a şoca cu adevărat.

---

[1] Martha Crenshaw, *The Causes of Terrorism*, New York, Cambridge University Press, 2003, p.118 .

[2] Paul Wilkinson, *Terrorism and the Liberal State,* London, Macmillan, 2007, p. 55.

[3] *Ibidem*, p.89.

[4] Martha Crenshaw, *The Causes of Terrorism*, New York, Cambridge University Press, 2003, p. 132.

[5] John Dollard, *Frustration and Aggression*, New Haven, Yale University, 1942, pp. 277-280.

[6] Johan Galtung, *A Structural Theory of Aggression*, New York, Columbia University Press, 1989, pp.95-119.

[7] Paul Wilkinson,*The Media and Terrorism: a Reassessment*, in Terrorism and Political Violence, vol. 9, nr.1, 1997, p. 6.

2. Analiza societală

Analiza societală, chiar dacă de multe ori vagă şi subdezvoltată, poate fi integrată mai uşor într-un model mult mai cuprinzător şi mai predictiv privind terorismul. La nivelul societal de analiză, explicaţiile privind terorismul trebuie să fie în primul rând căutate în istoria şi cultura unei societăţi impozante sau a unui sistem matur, precum şi în caracteristicile vieţii sale sociale contemporane, ale economiei și ale politicii. Întrebările de cercetare încearcă adesea să descopere dacă este posibil să se identifice o relaţie cauzală între anumite caracteristici ale societăţii şi apariţia şi dezvoltarea terorismului.

2.1. Etnia. Naţionalismul. Separatismul

Probabil cea mai contestată cauză a terorismului este recurgerea la violenţă a unui grup ofensat din motive naţionaliste sau separatiste; din punctul de vedere al unora, acest lucru poate fi considerat ca rezistenţă împotriva unui opresor extern. Până acum, doar Mahatma Gandhi şi adepţii mişcării sale de liberalizare au reuşit să se elibereze de sub ocupaţia străină prin mijloace paşnice, în timp ce în majoritatea celorlalte foste state colonizate, mişcările de liberalizare au avansat de obicei spre terorism. Adrian Guelke oferă o imagine de ansamblu cu privire la relaţia dintre minorităţile etnice şi probabilitatea de conflict, din cauze precum stabilirea sau afirmarea drepturilor lingvistice, a credinţelor religioase şi simbolurilor, dar el include, de asemenea, factori cum ar fi *drepturile civile şi politice şi privilegiile sau paritatea regional-etnică în economie*.[8] Ceea ce generează mai apoi ideea de nedreptate este concurenţa, rivalitatea atunci când o etnie este subordonată sau defavorizată din punct de vedere al oportunităţilor economice, a statutului social, al vocii politice sau a drepturilor sau din punctul de vedere al exprimării culturale.

Cu toate acestea, factorii citaţi nu sunt unici pentru minorităţile etnice. Pentru a generaliza în continuare, conflictul interetnic provine dintr-o combinaţie complexă de clasă a inegalităţilor, oportunităţilor politice, resurselor de mobilizare şi rezistenţei etnice. Cum poate fi măsurată rezistenţa etnică şi în ce măsură reprezintă etnia şi mişcările naţionaliste separatiste un concept construit? O notă de precauţie cu privire la importanţa unui conflict etnic este necesară. Fearon şi Laitin au evaluat raportul real comparativ cu cel potenţial de violenţă etnică din Africa de la independenţă până în 1979, acesta variind de la 0.0005 pentru violenţa etnică reală la 0.0028 (sau 0.28%) pentru un război civil etnic, astfel, susţinând că incidenţa de conflict etnic este extrem de supraestimată datorită cercetărilor eronate. Altfel spus: cele mai multe grupuri etnice trăiesc în pace unele cu altele.

2.2. Sărăcia şi dezavantajele economice. Globalizarea

Un factor mult mai important ar putea fi stratificarea socială şi inegalităţile în distribuirea resurselor limitate. Mass-media contemporană şi literatura extensivă reduce acest factor la argumentul legat de sărăcie. Spre exemplu, Murphy şi Kristof spuneau că atunci când un grup este defavorizat parţial sau în totalitate, se revoltă. O evaluare completă a literaturii existente cu privire la validitatea acestui argument, Inegalitatea Economică - Conflict Politic, legătura EI-PC, a fost efectuată de către Lichbach. Acesta a ajuns la concluzia că studiile EI-PC au produs un răspuns echivoc despre legătura EI-PC, indiferent de unghiul de cercetare. Problemele pe care Lichbach le-a identificat au fost lipsa de factori economici definiţi exact, factori care influenţează decizia de a recurge la conflicte politice sau la *toleranţă pentru inegalităţi*[9]. Conform abordării Actorului Raţional (RA) trecerea la un comportament opozant se face doar atunci când sărăcia absolută este prezentă. Să zicem că odată respinse rezultate neconcludente de cercetare şi presupunând că sărăcia este o cauză ce alimentează

terorismul, dovada de contradicţie este următoarea: aproximativ 15% din populaţie consumă 85% din resurse, statisticile ONU arată că cetăţenii din Lumea a Treia se află într-o stare mai gravă acum decât cu 30 de ani în urmă, în timp ce doar o facţiune mică din aceste ţări s-au îmbogăţit. În cazul în care una dintre aceste informaţii este adevărată, Occidentul ar trebui să fie în permanenţă obiectul unor acte de terorism ale oamenilor din aceste ţări din Lumea a Treia. Dar nu există nicio revoltă de masă a marii majorităţi a populaţiei mondiale împotriva statelor occidentale, nici atacuri teroriste continue efectuate de către cetăţenii Lumii a Treia împotriva Occidentului. De fapt, numărul de incidente teroriste a scăzut în anii 2000. Lărgind perspectiva spre globalizare, Galtung dă vina pe Lumea a Treia, prima dihotomie mondială, ca o versiune nouă a conflictului de clasă bazat pe violenţa structurală. Această afirmaţie poate oferi o explicaţie pentru a înţelege de ce o revoltă socială larg răspândită nu a avut loc. Dovedind că nedreptatea realizată prin violenţă structurală este mult mai dificil de realizat decât un asalt vizibil asupra unei ţări sau decât o discriminare a unui grup-ţintă, şi chiar dacă unul reuşeşte să-şi convingă propriul grup, se vor poticni probabil atunci când vor recurge la metode teroriste, neavând suficiente active pentru a achiziţiona şi dezvolta aşa-numitele „arme de distrugere în masă”[10]. Acesta este un exemplu de decalaj mai mare între mijloace şi scopuri. Guelke teoretizează globalizarea, inegalitatea şi Lumea a Treia dintr-un alt punct de vedere şi explorează eventualele legături între o abundenţă economică şi o democraţie stabilă, presupunându-se astfel că va reduce numărul de acte de terorism. Cu toate acestea, afirmă el, o democraţie liberală stabilă „*s-a dovedit a fi ceva mai de succes decât alte forme de sisteme politice în depăşirea slăbiciunilor relative a statului în multe societăţi din Lumea a Treia*” şi că dezvoltarea economică este un factor mult mai important pentru a menţine legea şi ordinea.

2.3. (Non)democraţia

Factorul de democraţie ca un instigator sau facilitator al terorismului necesită o explorare mai profundă. Un guvern democratic ar trebui să reprezinte oamenii şi să ofere mijloacele politice pentru exprimarea nemulţumirilor, oferind, prin urmare, o platformă în care terorismului nu îşi are locul. Din acest motiv, în teorie, nu poate exista un grup neîndreptăţit care să nu fie reprezentat în mod adecvat, în caz contrar, acest fapt ar reprezenta o „*violare a doctrinelor democraţiei şi a constituţionalismului*[11]”.

În realitate însă, se poate ca lucrurile să nu stea chiar aşa, luând de exemplu „cetăţenii de rangul doi” din statul democratic evreiesc Israel (excluzând cetăţenii non-evrei). O astfel de situaţie s-ar potrivi afirmaţiei lui Wilkinson precum că violenţa politică este justificată moral într-o democraţie, în două situaţii: în primul rând, este situaţia grupurilor minoritare ale căror drepturi de bază şi libertăţi sunt negate sau eliminate printr-o acţiune arbitrară a guvernului sau de către agenţiile sale iar, în al doilea rând, atunci când o minoritate este atacată de o altă minoritate şi nu beneficiază de protecţie adecvată din partea statului şi a forţelor sale de lege şi ordine. Cei care sunt subiecţii unui stat liberal, dar cărora nu le sunt admise drepturile de cetăţenie, nu pot fi obligaţi la ascultarea statului din punct de vedere moral. Aceştia nu sunt constrânşi de nicio obligaţie politică pentru că nu li s-a acordat niciodată vreun drept de către stat. Argumentat, pe baza acestor situaţii, se poate spune că este vorba exact despre lipsa unei metode „corecte” de punere în aplicare a idealurilor democratice. Cu toate acestea, o caracteristică a democraţiilor este deschiderea vizibilă a acestora. Unii teoreticieni consideră această deschidere o slăbiciune majoră a sistemului, şi, prin urmare, o „cauză” a terorismului.

Deschiderea sau transparenţa în sine nu poate fi o cauză, doar o metodă probabilă de a uşura pregătirile teroriştilor sau de a facilita publicitate în lipsa sa de cenzură, dar nicidecum nu poate fi un instrument de schimbare a mentalităţii astfel încât să se recurgă la terorism. Consider că statele occidentale sunt cât se poate de aproape de ideologia democratică. Dar, atunci, de ce nu au fost statele occidentale ferite de terorismul intern? Ce ar putea fi numită cauză, este aşa-numită „teroare a majorităţii”: minoritatea este reprezentată şi i se permite să-şi exprime ne-mulţumirile, dar acestea nu sunt transmise în mod constant politicilor dorite şi asta deoarece nu există suficiente voturi pentru ca o legislaţie să fie acceptată.

2.4. Elita intelectuală nemulţumită

Rubenstein elaborează un alt aspect interesant care apare în statele occidentale democratice în cartea sa “Alchimiştii Revoluţiei” (1987). Există două puncte pe care dorim să le aducem în atenţie. În primul rând, este vorba despre teza[12] lui Rubenstein cum că principala cauză a terorismului este legată de nemulţumirea elitei intelectuale care se află într-o criză socială şi morală, în imposibilitatea de a mobiliza masele. Aceasta este „*o cauză internă primară a terorismului, dictând într-o anumită măsură filosofia, tacticile şi consecinţele*”. Intelectualii, cei de tipul idealiştilor ambiţioşi, nu au o clasă rebelă inferioară pe care să o conducă şi nici nu primesc îndrumare de la o clasă creativă superioară pe care să o poată urma. Atunci când stratificările sociale rigide distrug speranţele de transformare socială, ingredientele pentru un start al activităţilor teroriste sunt tot mai prezente, asta în încercarea teroriştilor de a restabili legătura cu masele pe care pretind că le reprezintă şi pe care aspiră să le conducă. Dacă este adevărat, atunci legătura dintre mase şi elita intelectualităţii este mai mică în prezent, prin urmare, exista mai multe şanse de predispunere la acte la terorism, cel puţin din punctul de vedere a lui Rubenstein. Al doilea aspect al cărţii lui Rubenstein este o discuţie amplă cu privire la multitudinea de susţinători ai ideologiilor politice de stânga - indirect, cauza percepută fiind un guvern nedemocratic, un sistem capitalist inechitabil sau, pur şi simplu, o revoluţie nereuşită.

2.5. Dezumanizarea

Opus conceptului de „elită intelectuală nemulţumită” stă ideea că nu ar trebui să ne focalizăm asupra intelectualităţii, ci asupra oamenilor simpli care sunt uşor de îndoctrinat şi care sunt percepuţi ca fiind cauza fenomenului despre care vorbim, idee prevalentă în literatura

recentă. Ei, împreună cu alţii, încearcă să dezumanizeze teroriştii, confirmând astfel că motivele de bază pentru care militează teroriştii sunt legate de ideea de a fi ascultaţi, auziţi, recunoscuţi şi trataţi ca fiinţe umane egale. În acest context, Midgley a prezentat o explicaţie interesantă a creşterii nivelului de dezumanizare şi consideră că această continuare a urii reci şi abstracte generate probabil de Războiul Rece şi această suspendare a relaţiilor umane normale ar trebui să fie doar temporară. O contestaţie adusă la adresa Războiului Rece este faptul că acesta a legitimat acceptarea răului ca fiind o condiţie normală şi permanentă a vieţii. Astfel, eclipsarea distincţiei dintre războaiele literale şi metaforice, în care mentalitatea negativă a oamenilor cauzată de Războiul Rece continuă să trăiască, şi unde terorismul şi răspunsurile violente privind terorismul sunt tot mai prezente, a făcut posibilă nesocotirea faptului că un adversar este de asemenea o fiinţă umană. Cu toate acestea, o examinare mai atentă a acestui argument relevă faptul că aceste cauze implicite ale violenţei se regăsesc în noi.

2.6. Religia

Michael Radu este de părere că democraţia este considerată ca fiind opusă ideologiei Islamului. Islamiştii se opun vehement capitalismului şi cred cu tărie în Noul Califat care va conduce la răspândirea musulmanilor în întreaga lume, generând dezumanizarea şi individualismul. Lewis Fry Richardson consideră că religia este factorul social care este în strânsă legătură cu războiul. Naţiunile ale căror religii sunt diferite sunt mai predispuse conflictului între ele, decât naţiunile care au aceeaşi religie. Totodată anumite secte par a fi mult mai belicoase decât altele, creştinii au participat într-un număr mare de conflicte. Ţinând cont totuşi de faptul că există un număr masiv de creştini este explicabil de ce li se atribuie acestă caracteristică. Indiferent de acest lucru, toate religiile subliniază faptul că fiecare trebuie să-l trateze pe celălalt aşa cum vrea să fie tratat, şi acest lucru înseamnă să nu ucizi o fiinţă umană. Există anumiţi exponenţi ai islamului care consideră că societatea vestică este bazată pe teologia creştină care reprezintă principala cauză a terorismului. Darwinismul şi materialismul sunt considerate alte cauze particulare ale acestui fenomen.

În final, sunt voci care consideră că societatea modernă, care este prea stresantă şi necreativă şi care se confrunta cu o problemă cu ea însăşi, este cauza terorismului.

[8] Adrian Guelke, *The Age of Terrorism and the International Political System*, London, UK. I.B. Tauris, 2003, p. 230.
[9] Mark Lichbach, *An Evaluation of "Does economic inequality breed political conflict?" Studies*, New Haaven, Yale University Press, 2002, pp. 431-433.
[10] Gallagher Carole, *America's Ground Zero: The Secret Nuclear War*, MIT Press, Cambridge, 1998, p. 39.
[11] Jerold M. Post, *The Psychological Dynamics of Terrorism*, London, Routledge, 2006, pp. 17-20.
[12] Richard Rubenstein, *Alchemists of Revolution - Terrorism in the Modern World*, New York, Basic Books, 1987, pp. 226-234.

3. Analiza sistemului internaţional

În literatura de specialitate privind terorismul internaţional se presupune frecvent că apariţia terorismului, în special a celui internaţional, trebuie să fie căutat în sursele externe, precum şi în caracterul sistemul internaţional, inclusiv a politicilor externe ale statelor, precum şi în circumstanţele globale care generează un mediu propice pentru activităţi teroriste.

Un argument este faptul că concurenţa acerbă dintre superputeri în timpul Războiului Rece şi existenţa unor arme nucleare a făcut din terorismul internaţional o armă preferată în lupta pentru hegemonia globală. Prin urma-re, susţinerea de către superputeri a mişcărilor de gherilă comuniste şi anti-comuniste împreună cu acţiunile grupurilor violente de opoziţie au jucat un rol crucial la nivel mondial în dezvoltarea unui nivel ridicat al terorismului internaţional.

3.1. Hegemonia şi bipolaritatea în politicile lumii

Un studiu recent analizează dacă capacităţile hegemonice, acceptarea leadership-ului hegemonic, conflictul bipolar, balanţa bipolară şi efectele de contagiune ţin cont de variaţiile activităţilor teroriste internaţionale. Rezultatele lor arată că un control de tip hegemonic este semnificativ şi că modificările capacităţilor hegemonice, măsurate prin schimbul de capacităţi economice şi militare, pot să demonstreze un efect puternic asupra frecvenţei actelor teroriste. În ceea ce priveşte intensitatea acestor acte, măsurată în numărul de victime, atât echilibrul bipolar între superputeri, cât şi suportul hegemonic şi capacităţile hegemonice duc la o oscilaţie a intensităţii a terorismului global.

Dintre cele trei variabile independente, controlul hegemonic pare să fie cel mai puternic asociat cu intensitatea activităţilor teroriste. Controlul hegemonic[13] asupra resurselor sistemului rămâne în continuare important în cuantificarea frecvenţei terorismului, chiar şi atunci când hegemonia nu mai este o ţintă directă a terorismului. În concluzie, caracterul sistemului internaţional este evident semnificativ.

Un sistem caracterizat de o hegemonie bipolară puternică şi un nivel ridicat de conflicte bipolare în politica mondială este de aşteptat să fie mai expus în faţa terorismului internaţional. O consecinţă a acestui fapt este că încercând să creştem multilateralismul şi cooperarea instituţionalizată internaţională, am putea reduce în cele din urmă nivelul de terorism internaţional.

3.2. Statele slabe sau falimentare

În timp ce rivalitatea hegemonică poate încuraja creşterea terorismului internaţional, existenţa unor state slabe sau falimentare pare a fi de asemenea relevant în explicarea terorismului internaţional, cu toate că studiile teoretice în acest domeniu sunt insuficiente. Statele slabe sau falimentate a căror caracteristică principală este lipsa unei autorităţi guvernamentale centrale care să controleze cea mai mare parte a teritoriului său,

atrage de multe ori atât grupuri insurgente interne cât şi externe şi au fost în unele cazuri un mediu de formare important pentru organizaţii-le teroriste internaţionale.

[13] Richard Crelinsten, *Terrorism as Political Communication: The Relationship between the Controller and the Controlled*, New Hampshire, World Politics, 1988, p.72.

CONCLUZII:

- *Terorismul este un fenomen ce poate avea la bază cauze sociale, politice sau economice. Aceste cauze trebuiesc privite integrat din perspectivă istorică, culturală, demografică, economică şi socială. Motivaţiile din spatele atacurilor teroriste diferă de la grupuri la grupuri de indivizi din cadrul unei religii. Ţinând cont de acest lucru, dacă privim fenomenul într-o manieră simplistă nu vom ajunge la prea multe răspunsuri pentru această problemă. În timp ce unele răspunsuri pot fi independente de cauză, dacă luăm în considerare integrarea tuturor condiţiilor şi factorilor care sunt asociaţi cu riscul terorismului la un anumit nivel (naţional, regional sau global) o să ajungem la o abordare mult mai exhaustivă a măsurilor antiteroriste. O asemenea abordare implică regândirea unor principii internaţionale cu privire la Jihadul global şi la interacţiunile multietnice dintre state şi societăţi.*
- *Azi, cele mai mari pericole cu care ne confruntăm vin din partea statelor eşuate şi a terorismului transfrontalier şi subnaţional pe care acestea le promovează. Criteriile politice care sunt necesare pentru evaluarea acestor pericole sunt diverse şi se împletesc cu domenii care tratează dezvoltarea, cultura, managementul conflictelor, politicile imigraţioniste etc.*
- *Toate aceste domenii au devenit după 9/11 mult mai independente şi nu au încercat să ofere o perspectivă comună asupra pericolului Jihadului şi cu siguranţă acest lucru va da naştere altor probleme. Pentru a înţelege fenomenul în această manieră este nevoie de o depăşire a cadrului limitat al războiului împotriva terorismului. Succesul unui asemenea demers nu este garantat dar cu siguranţă poate fi atins.*
- *Atitudinea Statelor Unite după 9/11 este foarte importantă dar ceea ce este şi mai important este cooperarea internaţională. Dacă o asemenea cooperare se va stabili, atunci chestiunile legate de înţelegerea diferită a problemei vor fi rezolvate.*
- *Cea mai bună cale în acest sens este dată de o imagine mult mai complexă a condiţiilor care generează activităţi teroriste şi a factorilor de risc asociaţi cu acest fenomen. O tratare mai complexă a fenomenului va genera o strategie mai eficientă de combatere a acestuia. Printre multitudinea de cauze care pot conduce o persoană să recurgă la terorism, nu este niciuna care să poată să realizeze acest fapt de una singură, toate au argumentele care să confirme o posibilă legătură existentă, dar de asemenea au şi rezerve privind o relaţie cauzală.*

COLOCVIU STRATEGIC este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezultate ale unor cercetări în domeniu, opinii şi puncte de vedere ale unor specialişti din ţară, sau doctoranzi, masteranzi, din armată şi societate, implicaţi în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.

Publicaţie realizată cu sprijinul Editurii
Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”
Redactor: Mirela ATANASIU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1842-8096; B: 0162/763/2013

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.04, Fax 021.319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http//:cssas.unap.ro